

Hemmet

Till Ängen flyttade mor och far från Hags gård i Slaka.

Stugan var på ett rum och ett litet kök, som var så litet att vi aldrig kunde sitta där och äta.

På sidan av köket var en ganska stor visthusbod.

Omkring 1920 fick far tillstånd av Patron Nelzén att taga bort väggen mellan köket och boden.

På gaveln tog han upp ett fönster. Då blev köket så stort att vi kunde ha två liggplatser där. Förut fick vi alla ligga i rummet på vintern. På sommaren låg vi på en vind över rummet. Då bäddades med bolstrar på golvet och vi låg i en lång rad, så kallad syskonbädd.

Förutom det vindsrummet fanns två vindsrum till. I ett förvarades vävstol med tillbehör och diverse skräp. I första rummet ovanför trappan hade far vete och råg som han lagrade efter tröskningen på hösten. Sedan tog han med en säck säd till Rakered kvarn för malning efter behov.

Stugan låg helt på berg så vi behövde aldrig kratta gården, men däremot fick vi sopa berget då mor hade städlat.

I den första stugan växte vi upp sju stycken barn. Alla födda där utom Erik som var född i Slaka.

Herrgården

Stora byggnaden på Sörstad tyckte vi var fin med sina många rum. Gamla Patron Nelzén minns jag inte men hans fru en gammal fin dam, var sällan utanför huset och hade inget umgänge.

De hade två söner, John och Nils. John reste till Amerika, blev sjuk och dog därute. Han sörjdes mycket av sin mor.

Fru Nelzén hade sagt till far "Jag är tacksam så länge jag får leva och jag är tacksam när jag får sluta."

I den ena flygeln bodde kusken Valfrid i ett rum och kök. Deras dotter Sigrid var sömmerska. Mor sydde det mesta till oss. Mia och jag fick en gång gröna klänningar med helveckad kjol, höftlång jacka med krage i modell sjömanskrage. Sigrid sydde dom. Då var vi fina.

Rättare Nyman bodde i samma flygel. De hade en son som hette Josef. Där bodde också "Gamle Julle" som jag sedan skall skriva om. "Gamle Julle" hade arbetat på gården och när han inte orkade så mycket fick han bo där och fick gå in i herrgårdsköket och äta. Ett hembiträde blev han smått förälskad i och han vaktade då hon kom hem på kvällarna i sällskap med en pojkvän.

I den andra flygeln bodde ingen. Den användes som lagerlokal bland annat för äpplen. Där fanns också en trälåda innanför dörren där vi fick hämta vår post. Det var mycket roligt då det var ett brev med adress: Ängen Sörstad Bankeberg. På ett hus i närheten hängde vällingklockan.

Vällingklockan ringdes alltid av rättaren innan han gick till Dagsverkstugan för att dela ut arbetsorder.

Dagsverkstugan var en liten stuga invid trädgården. Jag minns den bäst som en plats där vi fick byta skor. Vägen mellan Ängen och herrgården var så bottenlös höst och vår så vi kunde aldrig gå till kyrkan eller åka till Linköping utan att bära med skor och byta i dagsverkstugan. Skulle vi åka till Linköping fick vi gå till Bankeberg och åka tåg därifrån. Det var en promenad på en timme. Jag var glad då vi hade kommit över bron vid Rakereds kvarn. Jag blev yr då vattnet forsade under bron men jag vågade aldrig tala om det.

En liten stig från Dagsverkstugan ledde till två hus där statarna bodde Jonssons, Erikssons och "Bull" Karlsson.

Fru Jonsson var alltid klädd i vitt förkläde. En vana från köksaplatsen på herrgårdar. Jonssons hem var alltid pyntat och fint. Villhard och Martin hette deras söner.

Erikssons familj var ganska stor, minst 4 barn. Familjen Erikssons ekonomi var dålig. Fru Eriksson klarade finanserna med att mjölka i ladugården. Dessutom vävde hon till hemslöjden. Alltså en duktig människa.

Karlssons minns jag inget av mera än att fru Karlsson kallades "Bulla" och var mycket kyrksam. Då var Henning Dahlberg kyrkoherde i Vikingstad. "Bulla" och "kyrk-Tilda", en liten gumma i svart challett från Bäckgården i Gunnarp (som då var ålderdomshem) fanns alltid i kyrkan.

I den andra "staten" som vi kallade de två husen bodde Vik som hade ansvar för ladugården. En riktig hederskarl som gick helt upp i sitt arbete. Fru Vik var mycket sjuk. Inbillning hörde man de vuxna säga men det kan jag inte bedöma. Hur många barn de hade vet jag inte. Jag minns Harald, Elsa och den yngste Karl en mager och blek pojke.

Ungefär tio minuters gångväg från gården låg torpet Ängen där vi bodde. Där låg också Nysätter och Trädgårdstorpet. De som bodde i Nysätter hade inte djur men de arbetade vid gården.

Där bodde Anderséns. De hade många barn, Ellen, Allan, Gerda, Karl och Elsa. Ellen och Gerda hade plats som hembiträde. Allan var på sjön tidvis. Elsa var hemma och Karl var agent för Åhlén & Holm. När han kom med katalogen på hösten fick vi bestämma vad vi ville köpa och sedan kom han med varorna före jul. Han lagade också skor. Karl var smått förälskad i min syster Greta då de var ungefär 15 år. Varje julafton kom han och kastade ett paket på Greta. Det innehöll alltid en penna och ett apelsin.

Trädgårdstorpet är svårt att beskriva. Tänk er en stuga på ett rum så lågt till taket att en fullvuxen karl fick gå böjd med huvudet. Ett så litet kök att det bara var plats för vedlåda, vattenhink och ett matbord. Två små fönsterrutor var det enda som släppte in ljus i köket.

I det torpet bodde Svenssons Emil och Ottilia (Moster Tila). Deras barn: Bror, Nils, Axel, Karin, Maja, Karl, Anna, Lisa, Olle och sist Stina som föddes 1927 sedan vi flyttat från Ängen.

De hade några kor och Svenssons fick liksom far göra dagsverke för torpet. Fru Svensson var inget händig med att sy eller med något arbete i hemmet. Däremot var hon duktig att arbeta på åkrarna vid hemgården och hon mjölkade morron och kväll hos Vik.

"Moster Tila" som vi barn kallade henne hade en syster Hilda som bodde vid Nybble. Hon och även sin egen son Karl smittades av tuberkulos.

På våren 1926 fick vi veta att Lisa i Trädgårdstorpet var sjuk. Mor bad oss att inte gå in där. Ni får leka med barnen ute sade hon. Lisa blev sämre och sämre och en dag i hetaste sommaren dog Lisa 4 år gammal. Det var i juli.

Så gick dagarna till hösten. Då började Olle hosta och få feber. Det blev precis samma sjukdomsförlopp som Lisas och vid jultiden 1926 dog Olle i den svåra sjukdomen ungefär 3 år gammal. Samtidigt dog hans moster Hilda i Nybble och söndag efter jul jordfästes de båda i Vikingstad kyrka.

Om man gick vägen från Sörstad och tog in på en gärdesväg till höger innan man kom till Ängen kom man till torpet Oxkullen. De som bodde där hette Johansson.

Stugan var lika liten som Trädgårdstorpet. Där bodde också två söner Axel och David och en dotter Anna. En äldre son bodde i Linköping och tog sig namnet Kronlöv. Ingen av de tre som var hemma gifte sig men Anna hade en dotter Gunborg som föddes 1907. Hon hade inga lekkamrater. Hon gick i skolan vid kyrkan och sedan hon hade konfirmerats var hela hennes värld Oxkullen. De enda utflykterna för henne var att gå till Eklund och handla och till Sörstad för att hämta post.

Vi läste Correspondenten tillsammans med Oxkullen. Där våra vägar möttes hade far satt upp en postlåda. Där fick den som läst först lägga tidningen dagen efter. På söndagarna fick vi hämta tidningen hos varandra. Jag minns då vi korn till Oxkullen på höstsöndagarna för att hämta tidningen var hela trappan full med höns som flaxade vilt åt alla håll. De var vana vid lugn och ro där både människor och djur.

Ängen, Nysätter och Trädgårdstorpet låg i en rad och fortsatte man vägen förbi Ängen kom man till Ängsveden "Ängsvea". Där låg Åttingen, Ängsvea, Hultet och Linghem i en rad Hultet och Åttingen var dagsverkstorp. De andra två arrendetorp. (Straxt lite finare.)

I Åttingen bodde Karlssons. De var gamla då jag var barn men jag vet att de hade barn som hette Ida, Jenny, Hulda, Maria, Alma, Elsa, Henning och David. Moster Engla som vi barn sade var säkert en duktig husmor i Åttingen. "Man får ta det som det är lagt" sade hon om svårigheter som mötte henne.

I Ängsvea bodde Ljungblads. Han var son till "Gammaljulle". Barnen där hette Edvin, Karin, Astrid och Greta. Karin var mycket kär i en pojke som hette Rikard Gunnar. Hon hängde efter honom var han var, men det gjorde ingen verkan på honom. Karolina som Fru Ljungblad hette hade fatt i sitt huvud att en bestämd dag skulle jorden gå under. Far skrattade åt hennes idéer. Han sade att hon kom som en snopen hund när den dagen var förbi och ingenting hade hänt.

I Hultet som vi alltid gick förbi då vi gick till skolan bodde först Verner och Agda Karlsson. De hade två flickor Birgit och Gertrud som vi hade sällskap med till skolan. Då vi gick i skolan flyttade de och Andersens flyttade till Hultet och blev torpare där.

I Linghem bodde Ahlstrands. De tillhörde en religiös sekt som kallades "Leaner". Det räknades som en stor synd att äta fläsk om man var lean. Två söner därifrån reste till Amerika då kriget bröt ut 1914.

En son hette Thure och en dotter Berta. Thure var snickare och tog även byggnadsarbeten på egen hand. Berta var alltid hemma. Fru Ahlstrand och Berta hade stor längtan till Amerika. Fru Ahlstrand sade en gång till mor "Ska jag behöva sitta här och se på trädtoppar i hela mitt liv". Den enda omväxling de hade var när någon gick förbi som skulle till Eklund för att handla.

Ahlstrand hade stort yvigt skägg. Han och Karlsson i Åttingen brukade spränga sten. Den ena höll ett borrh och den andra slog på borret med en slägga så att det kom ned i stenen. Sedan laddade Ahlstrand med dynamit och tände stubintråden. I hagen vid Ängen sprängde de sten en vinter. Då kunde vi se hur han tände på och ropade "Tänt är det här". Han var ju rätt gammal då så en gång hann han inte långt förrän skottet brann av och stenarna yrde om huvudet på honom. Då vände han sig om och skägget stod rakt ut i skyn men han kom helskinnad från det äventyret.

Han följde också tröskverket på hösten. Då var det en bonde som hade lurat honom att äta en maträtt som var fläsk i.

Vårt hemliv

Far och mors arbetsdag började vid femtiden på morgonen. Då skulle djuren ha sin skötsel. De brukade ha fyra kor och ett par kalvar i ladugården. Far bar in vatten från en brunn och gjorde rent och sedan mjölkade de. När det var klart och han hade ätit gröt eller välling var det dags att gå till Sörstad och arbeta. Han arbetade fyra dagar i veckan där och två dagar fick han vara hemma och sköta torpet. Då han hade gått fick mor sköta om gris och höns och sedan skulle hon separera mjölken. Sedan skulle vi som gick i skolan ha mat och matsäck med oss. Ibland var vi tre som fick packa ned en smörgås och en flaska mjölk i korgen av pil som "Strigumman" hade gjort. (Ingen skolbespisning då inte.)

Mor sydde om kläder till oss och far lappade våra skor på kvällarna då det andra arbetet var slut. Vi hade rejäla skor till vardags. En söndag varje höst tog far oss med för att taga mått till skor hos Holmberg (Fru Andersons far). Han bodde i en stuga i närheten av Lilla Harg. Han handgjorde skor. Vi fick sätta foten på ett papper och så ritade han. Far bad honom "tag till dom stora så de har att växa i". Skorna kanske inte var så vackra men de var starka. Till fint hade vi skor med galoscher. Dem fick vi ha då skolvägen var bottenlös vid islossningen annars bara då vi gick till kyrkan.

Mor separerade mjölken. Av grädden kärnade hon smör dels till oss att äta men så behövde hon också byta smör och ägg mot varor i Eklund. Då vi skulle gå och handla satte hon sig och räknade ut vad det kunde räcka till som vi hade med oss. Vi var nästan alltid två då vi gick och handla. På halva vägen till Eklund låg en stor sten som lutade. Barn hade åkt kana på den så det var stora märken. Vid den stenen brukade vi bestämma att vi skulle dela karamellstruten som Sigfrid Simonsson "Sigge i Eklund" stoppade i korgen då vi hade handlat färdigt. De flesta handlade då på bok. Det skrevs upp och när de sedan hade en gris att slakta fick de kanske lämna halva för matvaror som redan var uppätta.

Jag har än i dag lite samvete när jag tänker på affären. Jag tittade på julkort och stod och tappade en hel bunt kort på golvet som var mycket smutsigt. Då "Sigge" gick ut på lagret rafsade jag ihop korten och lade dem tillbaka. Jag sade inget men var nog blossande röd i ansiktet då han kom in. Jag tänker på det ibland när jag ser honom i Linköping nära femtio år efteråt. Jag hoppas han räknade av något kilo när far kom med en grishalva så det jämnar ut sig.

Mor och far var duktiga att arbeta och därför räknades vi aldrig direkt som fattiga. Då det var utdelning av skor i skolan kom vi aldrig ifråga för vi var alltid hela och rena. Skolkläderna fick vi byta mot sämre kläder när vi kom hem. Då mor skulle tvätta fick hon elda mellan stenar vid ett berg och värma vatten i en bykgryta som stod på tre ben. Vattnet vevades upp ur en källa. Vår och höst bykte hon. Hon hade då vitkläderna på ett bykkar sedan de var tvättade. I botten av karet låg en säck med aska insvept i ett vitt skynke samt flaskor för hålet på karet. Sedan östes kokande vatten på kläderna. Jag vill minnas det skulle vara tretton grytor som skulle rinna genom karet. I denna heta lut fick kläderna ligga över natt och på dagen därpå skulle de klappas och sköljas i en brunn. Var inte vattnet så rent i brunnen fick vi lägga kläderna i källvatten till nästa dag då de torkades och lades ihop. Sedan drog vi korgsängen med kläder till Sörstad och manglade på en stenmangel i ett Magasin.

Torparna hade var sin liten hage till betesmark för sina djur. Från omkring 1 juni fick alla torparnas kor beta i storskogen. Den skogen var ganska vidsträckt, från Oxkullen till Hultet och Ängsvea och gränsade också till Ängen. Varje år de släppte sina djur där turades de om att bjuda på kaffe. Det var i regel första söndagen i juni. En ko från varje torp hade en koskälla om halsen. Det var olika klang och jag minns om vi hörde Oxkullekon, som var folkilsken, hur vi gick stora omvägar för att hon ej skulle se oss.

Vi hade vår skolväg genom storskogen och likaså då vi gick till Eklund och handlade. Korna gick i regel hem till sina mjölkplatser morron och kväll. Kom de inte fick vi barn leta rätt på dem och lyssnade då efter ljudet av vår koskälla.

Julgrisen slaktades i regel omkring 1 december. Ett år i november hade vår stora gris tagit sig ut ur svinstian på grund av slarv med stängningen. Han hade gått runt uthuset och då vi hittade honom stod han på huvudet i en tunna där urin som kom från svinhuset samlades i. Vi fick springa efter far i Sörstad. Då han kom hem och fick draga upp grisen var den död, så det var inget att göra åt. Mor grät men far sade bara "Det är väl att det inte är någon av barna".

Erik var så gammal att han redan hade flyttat hemifrån då jag var liten. Far brukade tala om att han ville alltid ha ett litet trädgårdsland som han kallade sitt. Där odlade han blommor och grönsaker.

Axel intresserade sig aldrig för jord och djur. Han ville ha bräder, spik och hammare.

Greta och Lisa fick för det mesta se efter småsyskon och hjälpa till med vad de kunde. Mia var ofta sjuk. Hon fick lunginflammation i tvåårsåldern och sedan "skrofler" i sitt huvud. Hon hade sår runt öronen hela sin skoltid och fick vara hemma från skolan långa tider.

Jag (Anna) var stor och stark men då jag tänker tillbaka fick jag lida för det många gånger. Jag skulle orka vad som helst. Ingen tänkte på att jag bara var ett barn. Jag minns ett år då det var svår torka på sommaren och hösten. Då fick vi hjälpa far att med grimma och rep leda korna till en brunn som låg ganska långt bort. Där fanns alltid vatten. Där fick de dricka en gång om dagen. Jag var så rädd så jag gömde mig ibland då jag visste att det var tid för vattningen.

Lyda då far befallde fick vi lära oss. Det var nog inte så lätt att klara två kor som var vilda av törst för en tioåring. Då var jag glad när höstrusket kom.

Sven hade stort intresse för jordbruk och djur. Då han var liten och far plöjde gick han alltid i fåran bakom plogen. Han stod och såg på hästarna från Sörstad då de betade i hagen vid Ängen. Far sade till honom, "Bed Patron Nelzén att du får en häst". Det var det året han hade börjat skolan. En dag då han kom från skolan kastade han ifrån sig skolväskan och stack iväg till Sörstad. Far såg honom och anade vad han skulle göra.

Lisa fick springa efter honom och träffade Sven vid kökstrappan på "stora byggningen". Han förklarade då att han hade varit inne i köket för att be om en häst men inte träffat någon därinne.

Helger!

Julförberedelserna började omkring 1 december med slakt och tvätt. Alla trasmattor skulle skuras och då fick vi ha golvet bart och över söndagarna en gammal sliten trasmatta sedan golvet skurats på lördagskvällen. Sedan skulle det bakas slaglimpor i stora ugnen. Till degen skulle det vara surdeg från ett föregående bak. Sedan kokades vatten och kummin och i ett stort degtråg som vi ställde på golvet slog vi ihop mjöl och surdeg och det skällheta vattnet med ett klapprä som användes vid byk. Sedan skulle degen stå så den blev genomsyrad. Då blandades sirap, kryddor och mera jäst till degen. Efter jäsning bakades limpor. I stora ugnen som var inmurad över järnspiseln i murstocken, sattes brödet direkt på stenarna. Ungefär tio limpor kunde gräddas på en gång. Ugnen eldades med ved som högs i långa stycken "bakved". Sedan fick vi barn hämta tallkvistar i skogen som fästes på en speciell stake "ugnsoppel". Med den sopades ugnen ur och till sist doppades tallkvistarna i vatten för att stenarna skulle bli rena.

Det var nog en konst att veta att värmen skulle bli lagom. Det blev i alla fall goda limpor som höll sig goda en lång tid. Vetebröd bakades också i storugnen och vid värmen som fanns kvar torkades skorpor som kunde stå i ugnen över natten och de blev mycket goda.

Sedan skulle allt städas så det var skinande rent.

Kvällen före julafton skulle vi göra oss julerena. Det var i ett handfat i köket. Vi fick tvätta håret och tvätta oss på hela kroppen. Sedan fick vi ett rent flannelnattlinne som hängde framför brasan i rummet. I sängen var då rent och det var en härlig känsla att krypa ned och vänta på julen. På julafton skulle julkärven sättas upp och två enbuskar placerades vid trappan. Vid tolvtiden hade mor doppet i grytan färdigt och vi åt då.

Sedan tog vi in julgran och klädde den. Då granen var klädd tände vi en brasa och ljusen i granen. På bordet stod en korg med äpplen från det träd som far hade planterat samt hasselnötter som vi hade plockat på hösten. Sedan delade vi ut julklappar. Kanske ett dockhuvud eller en liten burk med pärlor. Ett år fick jag en sparbössa i form av ett äpple. Den har jag kvar ännu och är mycket rädd om. Då mor och far gick ut för att sköta om djuren lekte vi med våra julklappar.

Ett av de allra första minnen jag har är från första världskriget. Det fanns inte fotogen så vi fick ha karbidlyktor. De luktade så illa. För det mesta klarade vi oss med skenet från brasan. Före jul hade far fått en liter fotogen av Fru Nelzén och den fylldes i taklampan på julafton. Vad ljust det blev då lampan tändes. Vi barn gick utanför stugan och såg på detta underbara ljus. Jag var då ungefär fyra år.

Till julottan gick vi om möjligt alla. Då mor och far skötte djuren var våra kläder framlagda på var sin stol och då fick vi se till själva att vi blev färdigklädda i tid. Jag tror julottan började klockan sex. Vi hade en halvtimmes väg till kyrkan. Ett år var det så mycket snö att far fick bära mig på axlarna till kyrkan. Då vi kom hem åt vi julfrukost och sedan hade vi det lugnt och skönt i helgen.

Mellandagarna var också rofyllda och sköna. Nyårshelgen var inget särskilt ståhej kring. Trettondagen brukade vi gå till kyrkan då ljusen brändes ut vid högmässan som var på kvällen. Marie bebådelsedag firades då som helgdag den 25 mars. Då var det sed att vi åt våfflor.

Vid påskhelgen var det inga särskilda ceremonier. Vi hade en vecka ledigt från skolan som vi tyckte var skönt. Då fick vi också äta så mycket ägg vi ville. Pingsthelgen kunde vi gå ut och plocka så mycket liljekonvaljer att våra blomvaser räckte inte till. Midsommarhelgen hade vi flyttat upp på vind med våra liggplatser. Då var det fint när vi kom ned på morgonen. Då klädde vi med ekkvistar i rummet var vi kunde sticka in dem. Vid trappan stod två björkar.

Helgerna väntade vi på men en resa vi gjorde varje sommar var nog i alla fall höjdpunkten. Redan gick till Rosenkälla i S:t Lars. Det bestämdes en viss söndag långt i förväg då vi skulle hälsa på mors syster och svåger som bodde där. Vi hade som vid julottan våra kläder lagda i var sin hög då vi vakna. Mor och far mjölkade då sina kor i storskogen. Det var bara gris och höns de skulle sköta om sedan.

Då de var färdiga var vi färdiga för utfärden. Far hade ingen häst men vi gick till Nyborg där han fick låna häst och vagn med ett säte fram och två på sidorna bak. Nyborg (ett litet egnahem) låg vid vägen mellan Röby och Rakered. Vi hade nog en halvtimmes väg att gå genom skogen för att komma dit. Så fick vi sätta oss i vagnen och den blev utnyttjad till sista plats.

Skolan

Vi torparebarn fick gå till Gismestad skola. De som bodde i herrgården gick till kyrkoskolan. Gismestad skola var en vacker byggnad och låg vackert i skogskanten. Jag började skolan 1921. Då var Ingrid Andersson lärarinna där för första och andra klass. Martin Åhlström var lärare för de sista fyra klasserna. Vi fick också gå sex veckor på vintern det år vi slutade skolan och året därpå (Fortsättningsskolan).

Vi hade besvärlig skolväg. Bara skogsväg förbi Hultet och sedan var det en hage med så sank mark att vi fick gå omvägar för att ej bli dyblöta om fötterna. Då det var som värst vått fick vi ha skor och galoscher och vi kände oss då fina när vi kom till skolan.

Vi var ju många barn från torpen i sällskap till skolan. Min bror Sven som var vänsterhänt tyckte inte om skolan första tiden. Lärarinnan trälade med honom för att han skulle skriva med höger hand. Han ville inte gå till skolan. Då fick vi turas om två och två och bära honom halva skolvägen. Där var ett stort dike med ganska mycket vatten i. Det var bara ett bräde att gå över. Sven var rädd för det diket och när vi kom över det traskade han efter oss. Han lärde sig skriva med höger hand och allt gick bra med skolan.

Då han gick första klass halkade han på brädet över diket och hamnade i det iskalla vattnet. Vi fick hjälpa upp honom och han fick springa hem. Då han korn hem var kläderna frusna på honom. Han blev mycket sjuk efter den olyckan.

Fröken Andersson bodde med sin mamma i ett rum och kök på nedre botten i skolan. Åhlströms bodde på andra våningen och hade lite större lägenhet. I småskolan gick allt lugnt tillväga och vi lärde oss läsa och skriva.

Då vi kom till skolan fick vi hänga våra kläder i tamburen och där fick vi också sitta och äta vår matsäckssmörgås på bänkarna och med kläderna bakom som ryggestöd. I ett hörn av tamburen satt på väggen en kopparbehållare som vi skulle dricka vatten ur. En skopa, minst sagt oaptitlig, hängde på sidan av vattenbehållaren och den skulle vi alla dricka ur. Vi var nog inte vana vid finesser men vattendrickandet i skolan reagerade vi mot.

I skolsalen var en kamin som fick värma upp salen. Framför kaminen stod en plåtskärm men den som hade sin skolbänk intill hade det nog ganska varmt. Vi var fyra klasser som läste i samma sal. Det hände ibland att det knackade på dörren till skolsalen. Då stod någon av Friherrinnan Lagerfelts anhöriga där och ville höra på oss.

En dag när vi gick hem från skolan och närma oss Hultet fick vi se Allan Andersén, som kommit hem från sjön, uppklätrad i ett stort träd och hade fäst en antenn i trädet och till en trädribba som han hade fäst på taket till stugan. En antenn gick också ned till fönstret och in i rummet. Det var kanske den första radion som monterades upp i Vikingstad. Året var 1924 eller 1925. I den låga stugan stod en kristallmottagare och i en hörlur man satte på huvudet hördes ljud mer eller mindre förståeliga. Jag minns då Mia och jag fick gå dit en kväll för att höra på radio. Lurarna gick att dela på och då fick man sitta och hålla luren för örat. Det var nog vanligt att grannarna ville komma dit och höra radio. Ja sedan fick vi gå hem genom den mörka storskogen till Ängen och tänk vi hade hört radio.

En sorglig händelse inträffade under min skoltid. Då Lisa gick i fortsättningsskolan kom hon hem en dag och berättade att Fru Åhlström hade ropat Martin, Martin kom. Han rusade upp i lägenheten och fann att hans lilla flicka hade skållat sig. Hon hade räckt upp till bordet och en tillbringare med avkokt kaffesump. Hon fick den heta vätskan över sig. Efter några dagar dog lilla Maja-Stina 15 månader gammal.

På begravnigen fick vi skolbarn sjunga på skolgården där den lilla vita kistan stod på två pallar. Sedan åkte de sörjande i hästdroskan till kyrkan. Då tyckte vi mycket synd om vår lärare. Han lyfte kistan och satte ned den framför sätet där han och hans fru sedan satte sig. Det var i julmånaden 1923 eller 1924. De hade också en nästan nyfödd son som fick heta Karl-Johan.

Lekar

Det var aldrig tal om att köpa dyra leksaker. En liten boll fick vi köpa oss ibland. Hopprep fick vi göra av en gammal sliten hässjelina. Vi slog en knut i var ända av repet och det gick bra att hoppa rep. Vi gjorde oss lekstugor i en bergskreva eller i en buske. Det var brädbitar till bord och sönderslagna kaffekoppar och bleckburkar att ha som husgeråd. Mellan ett par stenar elda vi och sedan koka vi "nasselkål" och "kaffe" av frön från hundkex i bleckburkar.

Ibland hade vi en ladugård. Av pinnar markerade vi kobås och kalvkättar. Kottar var djur. Tallkottar var får och de minsta var lamm. Stora grankottar var kor.

Axel gjorde kägelspel av trädgrenar och det tyckte vi var mycket roligt att spela. Jag minns att det var kung, knekt och löss som vi skulle slå ned med ett träklot.

På vintern åkte vid skridsko på ett kärr i storskogen. Ibland fick vi nöja oss med en skridsko om vi inte hade så många att de räckte till ett par åt var och en. En kälke snickra far ihop och den åkte vi ofta många på. Sparkstötting fick Sven till julklapp 1925 och det var nog den dyraste leksak jag kan minnas att far köpte. Vi lekte nog lika bra med de leksaker som ingenting. Vi hade roligt.

Någon veckopeng fick vi aldrig. Om vi någon gång fick en 25-öring för att vi kanske hade hjälpt någon var vi glada. Vi hade en liten inkomst då vi fick gå till Sörstad med kalvhjärnan. Då far slaktade kalvar ville Patron Nelzén ha hjärnan som han räknad som en stor läckerhet. Hur den anrättades vet jag inte. Då fick vi alltid 50 öre och några småkakor. Vi höll väl reda på vems tur det var att gå med hjärnan. Då kände vi oss rika när vi gick hem.

På sommaren när skolan var slut fick vi sköta rotfruktsland på herrgården. Vi gallra och hacka ett tunnland för 40 kr. Det var så varmt mitt på dagen så vi kunde inte arbeta då utan vi fick arbeta morgon och kväll.

Ett år var det så hårt i jorden så vi band trasor om knäna för att ej bli skinnflådda. När vi fick ut pengarna för arbetet köpte vi oss kläder till hösten.

Till kyrkan gick vi inte så ofta då jag var i förskoleåldern. Då var Henning Dahlberg kyrkoherde i Vikingstad. Han hade läst till läkare i ungdomen men blev sedan präst. När barn blev sjuka gick föräldrarna och visade upp barnet för prästen och fick råd hur barnet skulle skötas.

Under tiden Lisa "gick och läste" kom kyrkoherde Augustinius i Nykil att sköta kyrkoherdetjänsten som vikarie. Lisa konfirmerades 1923. Han skötte tjänsten ett par år och då började folk att gå till kyrkan lite mera. 1924 kom Johan Erre som präst. Det blev Mia och jag som hade förmån att ha honom till konfirmationspräst. Det var en präst i ordets verkliga mening. Pastor Erre bestämde en viss plats på vägarna till kyrkan. Då Ringkarlarna såg begravningsföljet där fick de börja ringa. Man hörde aldrig någon klaga på Pastor Erre. Vi som hade honom som läspräst känner oss tacksamma mot honom många gånger i livet. Han kunde pränta in ord i oss som dyker upp i svåra tider. Pastor Erre och hans maka (Gerda) hade en son som inte utvecklades som andra barn. Han var som ett spädbarn och fick skötas så.

I kyrkan var David Sixt vaktmästare. Sång och musik leddes av Kantor Holm. Han var också lärare vid kyrkskolan. Ringare och orgeltrampare var om jag inte minns fel två bröder "Johan i Toppen" och "Kalle i Grindstugan".

I första bänken i kyrkan satt alltid Friherrinnan Lagerfelt från Gismestad. Hon kom till kyrkan varje söndag i hästdroska. På den tiden användes kyrkstallet flitigt. Det var inte så vanligt att bönder hade bilar då.

I det sammanhanget kommer jag ihåg då fars bror kom och hälsade på oss. Han var mjölnare och handlare i Danielshammar. Han kom i en bil med signalhorn på sidan och taket gick att rulla ned. Då bilen skulle starta fick de stå och slita med en vev. Alltnog kände vi oss stolta över att ha så fin släkt.

Det var inte så riskfritt att åka efter häst som man kanske tror. En söndagsmorgon då Axel vaknade talade han om att Andersson i Bo hade kört i Linköping på lördagen. Hästen hade blivit skrämd och satte av i sken på Nygatan. Fru Andersson slog i gatan så att hon dog. Mor grät då han berättade det och vi tyckte alla det var sorgligt. Andersson hade en son (Sven) som då var vuxen och en dotter (Lisen) som var 10-12 år. Hon hade gått på vägen och väntat på föräldrarna. Grannarna visste vad som hänt men ingen kunde tala om det för henne. Hemma låg hennes mormor dödssjuk. Den gamla dog och Mor och dotter jordfästes samtidigt i Vikingstad kyrka.

Originella människor

Från köksfönstret i Ängen kunde vi ibland se en liten gumma med en knippa (Pil) vidgrenar på ryggen. Det var "Strigumman" som hade hämtat material till sina korgar. Hon bodde i närheten av Bo.

Om man gick vägen från Gunnarp till Bo såg man hennes stuga till vänster i skogsbrynet. Hon gjorde så vackra och välgjorda korgar i många olika modeller. Vad hon hette vet jag inte för det var ingen som sade annat än "Strigumman". I dag skulle hon säkert ha fått bra betalt för sitt arbete.

Så minns jag "Albert i Skära". En liten krokig gubbe som i ur och skur stod på skolgården i Gismestad och sågade och högg ved. Det han fick för det arbetet var väl vad han hade att leva av. Han bodde i en stuga som låg vid Gunnarp.

På vägen från Rakered till Slaka låg i närheten av sockengränsen en stuga som hette Vägstorp. Där bodde en snickare som hette Andersson. Han tillverkade laggkärl. Bykkrar, tvättbaljor och byttor att salta fläsk i. Han var nog mycket skicklig i sitt yrke. Han var gift och hade en son (Konrad). Snickaren och hans fru skiljdes och hon bodde sedan ensam i Dubbeltorpet. Det var stugan som låg närmast Vägstorp åt Vikingstad till. Dubbeltorpet var två stugor ihopbyggda så i dag skulle det väl ha kallats radhus.

Mor skickade oss barn till gumman med mjölk och en limpa. Gumman var så böjd i sin rygg så hon fick gå med en pall framför sig att hålla händerna på.

Deras son Konrad bodde i en stuga en liten bit in i skogen från Dubbeltorpet. Där levde han väl nästan på svältgränsen. Ingen vågade gå till honom med mat för alla var nog lite rädda för honom. Omkring 1924 fick han för sig att han skulle vara kvinna. Hans hår fick växa så att det hängde ner på axlarna. Han klädde sig i kjol och endast damkläder dugde åt honom. Ibland då vi gick från skolan mötte vi honom i storskogen.

Jag minns en gång då han gömde sig bakom en gran då vi gick förbi. Sedan sprang han förbi oss och gömde sig på nytt men jag kan inte minnas att vi var särskilt rädda. Han gick till Eklund och handla sig lite mat så han fick väl lite pengar av socknen att leva av. På sommarkvällarna kunde vi ibland höra Konrad sjunga ända till Ängen. Du rusade alla barn genom skogen för att höra på honom. Precis fram till stugan vågade vi oss men vi gick så nära att vi kunde se honom. Han satt då utanför stugan och sjöng i en stor tratt från en grammofon. På så sätt hördes sången så långt. Var han fick sina damkläder från vet jag inte.

En gång i veckan på vintern kom "Ögnelod" med en kärra eller kälke och sålde färsk sill och strömming. Han var en liten gubbe som påstods ha en bädd på vinden i mejeriet i Bankeberg. Han skulle vara av adlig släkt. Om namnet "Ögnelod" var rätt namn eller öknamn vet jag inte. Färsk sill kostade då 40-45 öre kilot.

En gång då han kom till Ängen sade han till mor. "Jag träffa Gustav (far) och han tyckte sillen var så fin så han tyckte ni skulle köpa två kilo." Far klagade aldrig på någon mat men den veckan tyckte han att det blev för mycket färsk sill. Han hade nämligen aldrig träffat Ögnelod den dagen. Det fanns tydligen affärssinne även på 1920-talet.

Vid två tillfällen då vi var barn kallade mor och far på en fotograf för att vi skulle få ett familjefoto. I en stuga som kallades Utjorden inte så långt från kyrkan bodde "Knäppen". Hans rätta namn vet jag inte. Han hade träben. På sin cykel hade han monterat fast en ansjovisburk på trampan att sätta träbenet i. Hur han kunde trampa cykeln med ett ben vet jag inte. Vi fick placera oss i en grupp framför stugan och han satte upp sin kamera på ett stativ och sedan kröp han in under ett svart skynke och knäppte oss. Det är roligt att titta på de korten.

Sjukdomar

Att vara sjuk var inte lätt på den tiden. Ingen hade väl råd att söka läkare utan fick försöka bota sina sjukdomar själva. I vår familj hade vi nog förmån att ha ganska god hälsa alla utom Mia, som var mycket klen. Då Greta var två år bröt hon ett ben under lek. Far fick då åka med henne till Lasarettet. Hon fick benet gipsat och fick sedan följa med hem. Då hon skulle gå på återbesök till läkaren fick far låna häst och vagn vid Sörstad. På en bädd av hö i vagnen och insvept i en filt fick Greta ligga. De resorna fick han göra på söndagar för vardagarna måste han ju arbeta. (Sjukvård omkring 1910.)

Mia var de tvingade att åka till läkare med då och då. Mor berättade att läkaren var så smittorädd så han skrek "Kom inte nära det smittar".

Jag sov i samma säng som Ma blev aldrig smittad. Då vi blev förkylda och hade feber kokades vatten som blandades med riven ingefära och honung och kanske ett par droppar terpentin. Så fick vi en sockerbit i mun och uppmaning att dricka det så varmt som möjligt. Det var säkert till nytta för man fick svettas ut ordentligt efteråt. Ja så fick man klara sig fram med getingstick och ofta trampa vi på bräder då vi gick barfota som kanske var en rostig spik i. Om någon skulle fråga vad man hade för barnsjukdomar så har man ingen aning om det. Vaccinationen var väl obligatorisk då som nu. Någon läkarundersökning förekom aldrig i skolan. Vi fick ibland klä av oss om fötterna och visa för läraren om vi var rena. Han tittade då också om vi hade löss i håret.

Någon tandvård var det aldrig tal om och jag tror inte det var många som använde tandborste. Det räknades som lyx. Far brukade säga. "Har man huvudvärk ska man äta bort det och har man magvärk ska man svälta bort det."

Ja vi klarade oss nog ganska bra och jag var aldrig hos någon läkare när jag var barn.

Då barnen föddes var det aldrig tal om att åka till B.B. Det har berättats för mig att när mor blev sjuk och skulle föda barn skickade hon de äldre barnen till ladugården och de fick stränga order att stanna där till någon kom och hämta dem. Då visste hon att de inte behövde frysa. Det talas nu på 1970-talet mycket om hur viktigt det är att småbarn får vara ute i friska luften varje dag. Om jag tänker på oss som råkade födas omkring 1910 vilken skillnad. Vi som föddes på hösten fick ligga med hoplindade ben och inne i stugan till våren innan vi kom ut i luften och vi överlevde också det. Det var mycket noga att benen lindades ihop för att de skulle bli raka och fina.

Nu 1970 kan man undra hur dessa människor kunde klara sig ekonomiskt. Som i vårt hem. Vi växte upp sju barn utan barnbidrag, bostadsbidrag och skolmåltider. Fordringarna var inte så stora som nu men vi behövde aldrig lägga oss hungriga och behövde inte känna oss sämre klädda än andra barn. Jag tror vi har haft nytta av att vi inte blev bortskämda som barn. Jag tycker inte man behöver en massa statusymboler.

När far var nittio år sade han ofta. "Det var den lyckligaste tiden i mitt liv när barna var små och jag slet och arbetade.

29 aug 1971

Anna